

УДК 94(477):314. 848

Тетяна Рибак, методист науково-видавничого відділу
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

З ІСТОРІЇ ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ: ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В СУБОТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНОЗНАВСТВА

У статті розглянуто основні аспекти діяльності українських навчальних закладів за кордоном. З'ясовано, що після Другої світової війни серед емігрантів було чимало свідомих українців, які брали активну участь у пропагуванні вивчення рідної мови в навчальних закладах на чужині. Проаналізовано роль письменників-педагогів діаспори у прищепленні любові до вивчення рідного слова. Це, зокрема, Катря Гриневичева, Аполонія Книш, Павліна Данчук, Ольга Мак та багато інших. Визначено причини масової міграції людей за межі країни і збереження ними рідного слова на чужині.

Ключові слова: українознавство, діаспора, еміграція, етнокультурний феномен, країни західної діаспори, українська мова, педагогіка.

Літ. 21.

Татьяна Рыбак, методист научно-издательского отдела
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

ИЗ ИСТОРИИ ЗАПАДНОЙ ДИАСПОРЫ: ИЗУЧЕНИЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В СУБОТНОЙ ШКОЛЕ УКРАИНОВЕДЕНИЯ

В статье рассмотрены основные аспекты деятельности украинских учебных заведений за рубежом. Установлено, что после Второй мировой войны среди эмигрантов было немало сознательных украинцев, которые принимали активное участие в пропаганде изучения родного языка в учебных заведениях на чужбине. Проанализирована роль писателей-педагогов диаспоры в привитии любви к изучению родного слова. Это, в частности, Екатерина Гриневичевой, Аполлония Книш, Павлина Данчук, Ольга Мак и многие другие. Определены причины массовой миграции людей за пределы страны и сохранения ими родного слова на чужбине.

Ключевые слова: украиноведение, диаспора, эмиграция, этнокультурный феномен, страны западной диаспоры, украинский язык, педагогика.

Tetiana Rybak, Methodist of Scientific and Publishing Department
Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy

FROM THE HISTORY OF THE WESTERN DIASPORA: STUDY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE AT SATURDAY SCHOOLS OF UKRAINIAN STUDIES

The main aspects of Ukrainian educational institutions activity abroad have been reviewed in the article. It has been clarified that after the Second World War were many conscious Ukrainians among immigrants that took an active part in promoting the study of the native language in educational institutions of the foreign countries. The role of writers in the diaspora in instilling love for the studying of the native word has been analyzed. This is particularly Katria Hrynevychева, Apolonia Knysh, Pavlyna Danchuk, Olha Mak and many others. It has been determined the reasons of the mass migration of working age people outside the country and the preservation of their native word in a foreign country.

Keywords: Ukrainian studies, diaspora, emigration, ethnological and cultural phenomenon, countries of the Western diaspora, Ukrainian language, pedagogics.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття ознаменований удосконаленням системи освіти у відповідності до нових вимог, серед яких є пріоритетним забезпечення високої функціональності людини в період, коли концепції й технології стрімко змінюються, коли постає усвідомлення людиною відповідальності за свої активні дії, коли людина у визначений їй природою час прагне ефективно і позитивно прожити своє життя, залишити добрий слід на землі, – відтак йдеться про те, що людина є

найвищою цінністю. Зміни в системі гуманітарної освіти, зокрема навчання української мови і літератури зумовлені новими цивілізаційними викликами. Викладання означених навчальних предметів в поліетнічному середовищі вимагає неабияких зусиль, нових освітніх концепцій і технологій. В історії педагогіки досі залишаються “terra incognita” дидактичні умови навчання української мови і літератури в освітніх установах західної діаспори. Хоча цій проблемі спорадично приділяли увагу діаспорні науковці-філологи

Я. Рудницький, І. Огієнко, О. Копач-Яворська, Н. Пазуняк, Є. Федоренко та інші. Позитивні кардинальні зміни в суспільно-політичному житті нині сприяють науковому обґрунтуванню історико-педагогічного процесу стосовно вивчення української філології в діаспорному середовищі ХХ століття, оприявнюють основоположні концепти, дидактичні закономірності засвоєння знань, умінь і навичок учнів. Важливим фактором в дослідженні, вважаємо, є акцентція на формуванні переконань засобами рідного слова, його поширення в поліетнічному середовищі, як і, утім, розкриття удосконалення методів й організаційних форм навчання. Потребує нового підходу відповідно до сучасних науково-методологічних концепцій й обґрунтування значення вивчення української мови і літератури в структурі навчального процесу. Відтак означені нами параметри вказують на актуальність дослідження маловивченої наукової проблеми в історії української педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний момент існує певна кількість робіт, присвячених проблемам дослідження вивчення української філології в школі. Варто зазначити, що істотний внесок у розвиток відповідних досліджень внесли такі відомі лінгвісти, як: І. Огієнко, Я. Рудницький, Л. Білецький, Н. Пазуняк, В. Чапленко, Д. Нитченко, С. Караванський, Л. Мацько але ще й сьогодні деякі аспекти цієї проблеми залишаються відкритими. Означена вище проблема слугує вагомим мотиваційним чинником для обґрунтування мети нашої статті, а саме: дослідити вивчення української мови і літератури в освітніх навчальних закладах західної діаспори, назвати кращих учителів-словесників й розкрити їхній внесок у розвиток вітчизняної освіти за межами нашої держави.

Вклад основного матеріалу. Насамперед зацентруємо на тому, що в історії кожного народу має місце процес еміграції, українці – не виняток. Еміграція – переселення із своєї батьківщини в іншу країну, зумовлене соціально-економічними, політичними або релігійними причинами [16, 477]. У зв'язку з політичними, економічними проблемами, масовим безробіттям, все більше українців виїжджають за кордон у пошуках кращого життя, залишаючи навіть сім'ї, внаслідок чого відбувається формування української діаспори як етнокультурного феномену. Діаспора – розсіяння по різних країнах народу, вигнаного завойовниками за межі його батьківщини [17, 679]. Досить красномовно, на нашу думку, про

діаспорян написала Леся Українка: “Розбий, розсій нас геть по цілім світі – тоді либонь жура по ріднім краї навчить нас, як і де його шукати” [10, 58].

Пошук роботи ускладнює втрата престижу робітничих професій на ринку праці, низький рівень оплати праці. З території України виїжджають одні з кращих вчених, медиків, педагогів. Зважаючи на різні визначення і труднощі у тому, щоб назвати конкретну кількість тих, хто належить до емігрантів, загальна чисельність української діаспори на період 2000 – 2010 рр. коливається між 12 – 20 мільйонами осіб [13, 58].

Серед країн, де найбільша чисельність мігрантів українського походження можна назвати наступні: Росія, США, Канада, Казахстан, Австралія. Мільйони наших земляків та їхні нащадки в різних країнах світу популяризують власну систему навчання і виховання дітей у середовищі поліетнічності, спрямовану на збереження української самобутності, мови, культури, звичаїв, намагаються створити позитивний імідж України в світі. Значне місце в розвитку національних традицій належить українському шкільництву, освітній діяльності, що проводиться серед дітей та молоді. Зарубіжні методики навчання вдало адаптовані до використання в школах української діаспори з урахуванням давніх традицій християнської культури [4].

Після упадку УНР значна частина українців емігрувала в Чехію, де уряд прихильно ставився до української національної меншини. У цій країні діяли освітні установи такі, як Український вільний університет (УВУ, перенесений з Відня 1921 р.), Український Високий Педагогічний Інститут ім. Драгоманова (з 1923-го), Українська Студія Пластичного Мистецтва (заснована 1922 р.), діяло українське Історично-Філологічне Товариство (з 1923), наукове товариство імені Т. Шевченка. Українські академічні установи та студенти користувалися фінансовою допомогою чехо-словацького уряду до початку 1930-их років; стипендії призначав Чесько-Український Комітет допомоги українським студентам. Згодом студентів зменшилося, деякі емігранти повернулися до Галичини і навіть до УРСР, решта емігрували до інших західно-європейських країн або за океан. А все ж Чехія залишалася до 1945 року найактивнішим осередком української еміграції.

Нині в Чеській Республіці українських установ не існує, проте активно діє Чеська асоціація українців (Česka asociace ukrajinstů), яка

проводить лекції, бесіди, наукові дискусії для студентів, науковців, перекладачів під керівництвом знавця української мови і літератури, вченого-філолога Терези Хланьової. Вона називає Прагу частиною української одісеї. Аналізуючи літературознавче дослідження українця Алени Моравкової “Діти степової Еллади, пражська школа українських еміграційних поетів” (Прага, 2001), Т. Хланьова зауважує, що “Прага відкрила українській літературній еміграції шлях до світу і надала можливість зберегти неперервність інтелекту та думки так необхідних для майбутнього України” [21]. На Заході серед емігрантів післявоєнного періоду було чимало людей із спеціальною освітою: майже 1000 вчителів, 400 інженерів, 350 юристів, 300 лікарів і стільки ж духовних осіб, а також близько 200 вчених. Студентів налічувалося майже 2 тисячі [1].

Долю емігрантів українського походження назвати легкою не можна. Скажімо, Савеля Стечишин, громадська діячка і педагог у Канаді, пригадує наступне: “В тодішніх обставинах не могло бути й мови про якусь культурну й освітню ділянку життя. Світогляд перших поселенців зосереджувався на життєвих конечностях – хата, поле і хліб. Шкіл не було. Виїжджаючи в світ, деякі імігранти навіть не вміли читати і писати” [18, 4]. Тому роль у прищепленні любові до українського слова спочатку лежала на плечах сімей емігрантів. Саме так, бо, на думку Марії Пастернакової, небезпека втратити молоде українське покоління набагато буде менша, коли передусім українська родина стане в центрі усієї виховної праці над дітьми й молоддю на чужині [15, 3]. Діти, народженні поза межами своєї батьківщини, так палко любили слухати розповіді батьків про історію України, її звичаї, традиції, зразки усної народної творчості.

Марта Іванчишин, будучи ученицею шостого класу школи українознавства на Бронксі, пригадувала: “Я завжди любила слухати, як мама читала мені українські казки, та віршики”, а Мирослава Гец (1938 р.н.) у листі до В. Мацька писала: “Що торкається мого навчання української мови: я навчилася читати, вдома, маючи яких чотири роки. Війна нас застала перед тим як я сягнула шкільний вік” [12, 115]. Професор Олександра Копач вважає, що у вихованні молодого покоління особливе місце повинно посісти добре слово, слово любові, приязні, заохоти. Але ще до того це повинно бути рідне слово. Ця остання прикмета для нікого, мабуть, немає такого значення, як для нас, що їм приходится жити далеко від рідного ґрунту.

Плекаючи рідне слово у наших домах, ми з’ясуємо дитині його духа. Мова – це живий твір народу і його повинні ми передати дітям, так як ми колись одержали його від наших предків. У плеканні мови стануть нам у допомогу – рідна пісня, вірш, оповідання й взагалі твори наших письменників. Про це ми повинні пам’ятати і знайомити дитину з тим, відповідно до її віку. Ті два чинники – діло і слово оберезуть дитину від морального звихнення, від почуття меншевартості, від духового каліцтва, на яке так часто наражені діти емігрантів [8, 8].

Учитель-словесник Олена Климишин вважає, що українські діти у нових країнах мусять виростати в засаді “чуже шануй, а своє люби”. Тільки пошана і знання мови, культури та історії країни, в якій живуть, сплетені в гармонійну цілість з глибокою любов’ю до рідного краю і всього, що українське, дасть нам змогу виховати українську людину повноварті під оглядом моральних чеснот, спертих на вірі в Бога та високій етиці громадського й міжнародного співжиття [6, 4].

Одразу ж по війні в таборах для переміщених осіб налагоджувалось і шкільне життя. Так, письменниця Ліда Палій (1926 р.н.) з Канади у листі до В. Мацька резюмує: “Думаю, що навіть у найменших українських таборах, хтось завжди знайшовся, щоб учити дітей. В більших таборах вчили навіть професійні педагоги. У великих таборах, таких, як Берхтесгарден, Міттеншалд, мабуть й Інсбрук, Регенбрук та може і ще інші, були гімназії. Вчили українською мовою історію, літературу, залежно від того, які були фахівці від даних предметів. Може, декуди вчили англійську мову, я не знаю, бо я була вже тоді на університеті” [13, 4]. А навчали дітей у таборах педагоги-емігранти Олександра Костюк, Павло Богацький, Дмитро Нитченко, Євген Пеленський, Богдан Романенчук, Варфоломій Кириленко та багато інших.

Масова еміграція з Європи до американського континенту припадає на 1948 – 49 рр. Про налагодження шкільного життя свідчить О. Стеткевич: “Наші імігранти на першому місці клали свої власні потреби, а вже згодом почали думати й про своїх дітей... Загал ставився до шкільного навчання доволі байдужо і не дуже дбав, що станеться з доростаючими дітьми...”. Життя диктувало умови, “шкільний примус змушував родичів посилати своїх дітей до вселюдної американської школи, а потім – потім буде те, що Бог дасть”. “Бог” чужого суспільства давав прискорену асиміляцію, і майбутнє українства замерехтіло в тумані. Та не всі

емігранти-українці так міркували, свідомі українці добре розуміли, що українська дитина без української школи не виросте на славу України. Для того, щоб діти навчилися української грамоти, здобули знання про Україну, батьки відправляли їх в українські школи, світлиці (дитячі садки), пластові організації та на курси українознавства.

Світовий український етнос став активним суб'єктом планетарного розвитку, і з часом діаспора справила потужний вплив на відродження суверенної України. Одним із доказів стало всевітнє шанування з нагоди відкриття 1964 р. пам'ятника Т.Шевченкові у Вашингтоні, що органічно злилося з рухом "шістдесятників" в Україні [20, 42].

У повоєнний час в розбудові українського шкільництва не останню роль відіграло створення 1953 року автономної установи Шкільної ради при Українському конгресовому комітеті Америки (Нью-Йорк, США), їй підпорядковані суботні школи українознавства, яких 1970 р. було 75, 1980 р. – 40, а 2005 р. – 36 шкіл. Рада видає підручники (близько 30 назв), затверджує і розробляє програми навчання, видає випускні свідоцтва та дає за підготовки вчителів (педагогічні курси). Найбільше українських шкіл було в 1960-их роках – близько 80 шкіл, в яких працювало 400 учителів. Першим головою Шкільної Ради був Едвард Жарський (1953 – 54), якого змінив Володимир Калина (1954 – 61), знову Е. Жарський (1961 – 77), Роман Дразньовський (1977 – 83), від 1983 до нині Є. Федоренко. Більшість шкіл у США мають програми від дитсадка до 11-ого класу. Предмети навчання включають українську мову та літературу, історію, географію та культуру.

Аналізуючи видання "Шкільна Рада. 1953 – 2003" – працю вражаючого системного аналізу під редактуванням Євгена Федоренка – вчувається однакостайний голос вчених, педагогів, громадсько-політичних діячів. Євген Федоренко є поборником дійсно наукового типу ідеології й методології, єдності педагогічної теорії й практики, своєрідним духовним батьком українського шкільництва в Америці, вимогливим лідером процесу збереження й розвитку української національно-культурної ідентичності, бо розуміє: без української освіти неможливе існування українського світу. При цьому, наголосимо, автори видання є далекими від ювілейно-захвалювальної ейфорії, так, вони задоволені гігантською працею тисяч істинних подвижників-педагогів на чужині, але, думаючи про сучасне та майбутнє, висловлюють і стурбованість. Часом міліє ріка української самосвідомості та активності.

Вчителі-філологи Павлина Андрієнко-Данчук,

Павло Тардовський, Микола Дупляк, Надія Хойнацька, Олександр Лужницький розкривали творчий підхід до викладання української мови і літератури, наслідуючи приклад ветеранів педагогічної ниви в екзилі Леоніда Рудницького, Тараса Гунчака, Юрія Гаєцького, Ігоря Гурина, Дмитра Штогрини, Асі Гумецької, Івана Головінського. Сучасні ж педагоги (четверта хвиля еміграції), як свідчить ювілейний збірник "Шкільна Рада. 1953 – 2003", зчаста формально ставляться до своєї праці (постають у ролі більше викладачів, ніж вчителів), задовго, а то й неохоче позбуваються радянізму в світогляді, демонструють поверховий патріотизм та професіоналізм у питаннях історії і культури рідного народу, пасивні в громадському житті. І це навіть за умови, що мають гідний наслідування приклад: Євген Федоренко (1929 р.н.) постійно займається не лише українським шкільництвом на американо-канадській освітній ниві, а є діяльним членом Ради піклувальників Науково-дослідного Інституту українознавства МОН та Українського гуманітарного ліцею при Київському національному університеті ім. Т. Шевченка. Варто зазначити, що директор – заслужена вчителька України Ганна Зазоненко творчо співпрацює з засобами масової інформації, зокрема – "Літературною Україною", "Освітою України" та щотижневиком "Освіта" (головний редактор – Ольга Коноваленко).

Справді, Є. Федоренка знають у наукових колах та освітніх закладах Києва і Харкова, Черкас і Херсона, Чернігова і Тернополя. Він докладає надзвичайних зусиль для підвищення мовно-літературного рівня кваліфікації педагогів, переймається оновленням комп'ютерної техніки, фінансами, підручниками й різномірною літературою, педагогічною пресою, синтезом педагогічного досвіду, що постає зі сторінок редактованого ним упродовж десятиліть змістовного журналу "Рідна школа". Особливо привабливими склалися його відносини із школами й громадськістю рідного Люботина: роками академік допомагає фінансово й технологічно, як літературознавець і учитель-філологний метр, – а люботинці випускають вже другий поважний літературний альманах та порушили клопотання про присвоєння люботинській школі імені видатного земляка Євгена Васильовича Федоренка.

Учитель-словесник (освіту здобув у Лювєнському Католицькому університеті (Бельгія, 1949 – 1955), Фордгамському університеті (Нью-Йорк), Нью-Йоркському університеті (1962 – 1969)., досвідчений педагог, з 1963 р. викладав у

школі українознавства. З 1963 р. розпочав працювати як викладач українську мову і літературу, згодом на філософському факультеті УВУ (Мюнхен) спеціалізувався в галузі славістики і в 1971 р. одержав ступінь доктора філософії (українська література). Працював викладачем слов'янських мов і літератур (російської та української) в Нью-Йоркському університеті, в Ратгерському університеті (Ньюарк, США) та Українському вільному університеті. Він є автором книг “Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.” (в 4-х томах, 1994 – 1995), “Іван Франко – митець і мислитель” (1981), “Стилеві шукання Михайла Коцюбинського” (1975) тощо. Незважаючи на вік, його погляд спрямований у майбуття, планує нові дослідження, готує їх до видання, бере участь у нових міжнародних симпозиумах, конференціях, конгресах українознавців і славістів, разом з Науково-дослідним інститутом українознавства Міністерства освіти і науки опрацьовує програму дистанційного навчання для шкіл українознавства, готує матеріали до книги “Україна і Сполучені Штати Америки”. Підготував другий том творів видатного майстра художнього слова Василя Барки.

Лєвова частка у вихованні молодого покоління діаспорян належала українознавчим курсам. Оксана Генгало зазначає, що самі курси українознавства “охоплювали лише малу частину нашої молоді. У виховно-вишкільних пластових таборах входили ці ділянки в легкий спосіб у програму дня у формі гутірок” [2, 1]. У такий спосіб під час бесід закріплювалися знання школярів з уроків української літератури, бо під час літніх канікул, “гутірок” дитина розповідала вірш, брала участь в драмгуртку, розповідала про дитячу казку. Але “час перебування дітей в українознавчих школах порівняльно такий короткий, що без духовної співучасті батьків ледве чи можна сподіватись якихсь тривких наслідків праці” [14, 6].

Тому однією з ключових ролей в освітній діяльності належить саме вчителям. “Учительська професія, зазначав В.О. Сухомлинський, це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Прекрасна риса повсякчас відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення один з тих коренів, які живлять покликання до педагогічної праці” [19, 15].

Серед педагогів, які активно долучалися до навчання дітей емігрантів на основі викладання

рідного слова, варто назвати знакові прізвища педагогів Ольга Мак, Аполонія Книш, Наталія Чапленко, Ніна Мудрик, Олександра Костюк, Антоніна Горохович, Роман Завадович, Іван Боднарчук, які і вчителювали і писали твори для дітей. На думку Катрі Гриневичевої, щоб писати для дітей треба мати особливе, Богом дане обдарування. На ділі треба мати не тільки знання, не тільки розуміти дитячу психологію, але ще й вроджений дар розуміти дитячу душу, їх своєрідний спосіб думання і відчуження, дар уміти з ними поводитись. Ті слова, таке розуміння можна з повним успіхом застосувати до вчителів. Діти інстинктивно відчувають і відрізняють “свого” вчителя, людину, яка не тільки виконує совісно свої обов'язки, але теж має цей, Богом даний, дар – розуміти і любити дітей [7, 10].

Не менш важливою також є заслуга вчительки школи св. Юра в Нью-Йорку Аполонії Книш, яка у виховній ділянці США має такі заслуги, як курс для виховниць в Нью-Йорку. Після приїзду до Америки Аполонія Книш здобула кваліфікацію вчительки. Намовляли її вчити в американській школі, але вона зрєзигнувала з кращих, передусім матеріальних, умовин і стала вчити в школі св. Юра в передшкільній та в трьох початкових класах, де вчила української мови. Навчання у цих школах відбувається на основі англійських підручників, бо новітніх підручників немає. З оповідання самих дітей та їх батьків, педагогічних методів, якими володіє Аполонія Книш, свідчить про те, що вона – не тільки кваліфікований педагог, але Богом обдарована виховниця [7, 13].

Ще однією “зіркою” серед емігрантського шкільного життя є засновниця школи українознавства в Торонто Олександра Копач. Вона по закінченні гімназії студіювала славістику в Краківському університеті, свою магістерську працю на тему покутського говору Городенщини писала у проф. І. Зілинського. Вчителювала в рідній Городенці, а потім на Підляшші. Пізніше велика мандрівка завела її до Канади і в 1950 році дала почин до заснування перших середньошкільних курсів українознавства ім. Г. Сковороди в Торонто. Сотні молодих людей вона навчила розуміти й любити українську літературу [9, 10].

Вчителька української мови і літератури Павлина Андрієнко-Данчук, здобувши освіту в Житомирському педінституті та ступінь магістра з УВУ, удовгій мандрівці скитальськими шляхами завжди знаходила час, терпеливість і бажання навчати дітей в українських школах, байдуже чи це було західній Україні, чи в Парижі, чи в Аргентині, чи тепер в США. Тут доля задержала

її на постійне перебування, а з тим на постійне виконання свого улюбленого звання учительки в Школі Українознавства при Спілці української молоді в Нью-Йорку. Л. Андрієнко-Данчук у кожен свою працю вкладає ціле серце і душу, і для неї немає, здається, відпочинку... найбільше часу, терпеливості і любові віддала вона на педагогічному полі в українському шкільництві, добре розуміючи, що питання українського виховання дітей народжених на еміграції – це такі найбільш важливі і суттєві справи [3, 3].

Нелегко було також видавати книги українською мовою за кордоном. Випускниці філфаку Ніжинського педагогічного інституту Ольга Мак пригадує: “Писати так, як вимагалось – не бажала”. І як письменниця, і як філолог наполягала на необхідності пильнувати чистоту мови, не дозволяти паплюжити її чужими впливами [12]. Дещо більшою увагою громадянства, як дитячі садки, втішаються на чужині українські школи, світлиці, пласт та курси українознавства. Це передусім тому, що вже самі батьки посилають туди своїх дітей з повною свідомістю того, щоб їх діти навчилися української грамоти і здобули знання про Україну. Це вже не справа “переховку”, а бажання зберегти дітей своїй для українського народу [15, 4].

У країнах колишнього т.зв. соціалістичного табору проводили активну українську лінію не можна було, бо наступало покарання. Зразком такого непедагогічного методу є життєва позиція Миколи Мушинки. Він закінчив Руську (українську) гімназію у Пряшеві. Вищу освіту одержав у Карловому університеті в Празі, де під керівництвом І. Панькевича та Є. Врабцової почав вивчати фольклор південних лемків. З 1960 р. працював у кабінеті україністики Кошицького університету (Пряшів). Вчився в аспірантурі у Празькому та Київському ім. Т.Г. Шевченка (1964 – 1966 рр.) університетах. У 1967 р. здобув ступінь кандидата філологічних наук. Під час роботи в Пряшівському університеті (1960 – 1972 роки) опублікував понад 200 наукових робіт, науково-популярних статей, рецензій (розвідки про В. Гнатюка, Ф. Колессу, Ф. Главачека та інших). Але за протест проти введення військ Варшавського договору в Чехословаччину зазнав переслідувань (1968), був відлучений від науково-педагогічного і літературного життя, звільнений з роботи. Змушений працювати пастухом, кочегаром (1972 – 1990 рр.), аби заробити на прожиття. Реабілітували вченого аж 1990 року, тоді ж повернувся в Пряшівський університет – поновлено на посаді завідувача Науково-

дослідним відділом кафедри україністики. М. Мушинка 1992 р. захистив докторську дисертацію в Києві в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського. У Пряшеві заснував Асоціацію українців Словаччини та Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Словаччині. Збирає і досліджує фольклор українського населення Східної Словаччини. У 1991 р. обраний професором УВУ в Мюнхені, є почесним професором Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та почесним доктором наук Ужгородського національного університету. Нині в його педагогічному та творчому активі нараховується близько 200 наукових розвідок, понад 1000 статей, 350 рецензій, 50 книг. М.Мушинка є автором науково-філологічних праць “З українського фольклору Східної Словаччини” (1963), “Фольклор русинів Войводини” (1976, 1987), “Українська усна словесність” (1973) тощо.

Нині в школах українознавства діаспори панує творче піднесення. Школярі, отримавши диплом, мріють про вищу освіту. Так, у об’їзнику від 13 січня 2014 р. за підписом Є.Федоренка, йдеться про те, що до шкільної ради часто звертаються батьки учнів з проханням надати їм назви коледжів чи університетів, які приймають дипломи українських шкіл і надають кредити. Тому директори шкіл подібну інформацію надіслали керівництву шкільної ради, а батьки і випускники одержали вичерпну відповідь із порушеного питання.

Висновки. Отже, проведений історико-педагогічний аналіз переконує в тому, що в країнах Заходу вивчення української мови та української літератури при школах українознавства, українських гімназіях були обов’язковими. Навчальні заклади переважно були суботніми й утримувалися при українських церквах, в містах великого скупчення української громади. Школи фінансово підтримувалися за рахунок батьків. Поряд з відвідуванням основної школи тієї чи іншої держави, українські діти мали змогу раз на тиждень удосконалювати знання рідної мови і літератури. Учителями шкіл українознавства, гімназій були переважно випускники педагогічних закладів, вони проходили стажування, удосконалювали кваліфікацію на курсах, що їх влаштовували працівники Шкільної ради. Навчання проходило за підручниками та посібниками, авторами яких були вчителі-практики Д. Нитченко, А. Юриняк, Б. Романенчук, О. Копач-Яворська, Є. Федоренко та інші. Діти у школі українознавства обов’язково вивчали рідну мову і літературу не менше чотири

роки, удосконалювали знання під час літніх канікул у молодіжних таборах, пластових організаціях, чимало українських дітей після закінчення основної іноземної школи, поступали у вищі навчальні заклади на відділи славистичних студій при філософському факультеті. Українці, маючи вищу освіту, здобували магістерське звання, науковий ступінь (Оксана Ашер, О. Копач, Л. Рудницький, Г. Грабович, Б. Бойчук, М. Чижмарова, Г. Мазуренко, Г. Лашенко, Т. Костюк, М. Мушинка та ін.) й продовжували працювати на розвиток української культури, українського шкільництва. Проілюстровані вище приклади наочно засвідчують намагання українців у сприятливих, а здебільшого несприятливих, умовах полікультурного етносу навчати дітей емігрантів української мови і літератури з тим, щоб не втрачався зв'язок поколінь, щоб діти, народжені за кордоном, не забували прабатьківське коріння, зростали патріотами, несли у світ горде ймення українця, примножували славу України, її працюючого народу. Порушена нами проблема не претендує на вичерпність, вона неодмінно знайде продовження у наступних дослідженнях.

1. Бондаренко С.В. *Основи наукових досліджень: навчально-методичні рекомендації* [Електронний ресурс] / С.В. Бондаренко. – Режим доступу: http://intranet.tdmi.edu.ua/data/kafedra/theacher/philosophy/inf_bondarenko. – Дата звернення: 2.06.2015.

2. Генгало О. *Вже почались вакації* / О. Генгало // *Наше життя*. – 1954. – №7–8. – С. 1.

3. “А літа... пливуть собі стиха, забирають за собою і добро, і лихо” [без авторства] // *Свобода* – 1995, 22 березня. – С. 3.

4. *Етноекномічна компетенція школяра*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zw.cit.zp.ua/zwimg>. – Дата звернення: 2.06.2015.

5. Кирпа Г. “Я є кимсь...” / Галина Кирпа // Ольга Мак. *Каміння під косою*. – К. – 2004. – С. 10.

6. Климишин О. *Виховання дитини і середовище* / Олена Климишин // *Наше життя*. – 1954. – №11. – С. 4.

7. У.Л. *25 літ праці на педагогічній ниві* / У.Л. [Уляна Любович] // *Наше життя*. – 1977. – Ч. 4. – С. 13.

8. Копач О. *Два чинники* / Олександра Копач // *Наше життя*. – 1952. – Ч 8 (9). – С. 8.

9. Копач О. *Нова докторська праця* / Олександра Копач // *Наше життя*. – 1968. – №3. – С. 10.

10. *Леся Українка. Твори в десяти томах*. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1963 р., т. 1.

11. Мак О. *Писати так, як вимагалось – не бажала* / Ольга Мак // *Буквоїд*. – 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/events/culture/2>. – Дата звернення: 3.06.2015.

12. Мацько В.П. *Українська еміграційна проза ХХ століття* / В.П. Мацько. – Хмельницький: ПП ДЕРЕПА І. Ж., 2009. – 388 с.

13. *Міграція в Україні: факти і цифри*: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf. – Дата звернення: 3.06.2015.

14. Пазуняк Н. *У співпраці з батьками* / Наталя Пазуняк // *Наше життя*. – 1957. – №6. – С. 6.

15. Пастернакова М. *Діти на роздоріжжю* / Марія Пастернакова // *Наше життя*. – 1953. – №6. – С. 3 – 4.

16. *Словник української мови: в 11 томах*. – Том 2 / [укладачі І.К. Білодід, А.А. Бурячок та ін.]. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 477.

17. *Словник української мови: в 11 томах*. – Том 11 / [укладачі І.К. Білодід, А.А. Бурячок та ін.]. – К.: Наукова думка, 1980. – С. 649.

18. Стечишин С. *Про українське поселення в Канаді* / Стефанія Стечишин // *Наше життя*. – 1951. – № 10. – С. 4 – 5.

19. Сухомлинський В. *Сто порад учителю* / Василь Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 304 с.

20. Федоренко С. “Шкільна Рада” / Євген Федоренко // П'ятдесятиріччя Шкільної ради при Українському Конгресовому Комітеті Америки, 1953 – 2003 [Текст] / голов. ред. Є. Федоренко. – Нью-Йорк: [б.в.], 2003. – 412 с.

21. Хланьова Т. *Прага як частина української одiseї* / Тереза Хланьова: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.bukjournal.com/tereza-hlanova-praha-yak-chasty-na-ukrajinskoji-odiseji>. – Дата звернення: 4.06.2015.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2015

“Багато покликаних, – та вибраних мало”.

Біблія

